

דף יב

‘הכי נמי לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים’ – נחלקו הראשונים בשוב הסוגיות ובמסקנת ההלכה, בדיון דמי עבודת כוכבים הנמצאים ביד נכרי; –

שיטת הרז"ה: דמי ע"ז ביד גוי – אסורים, כפי משמעות סוגיתנו (ודלא כסוגיא בדף סד. וע' בר"ן באור שיטה זו ושוב קושיות הרמב"ן).

שיטת רש"י: דמי עבודה זרה ביד גוי אסורים, רק כשהם עצמם נקרבים לעכו"ם. שיטת רבנו תם: דמי ע"ז ביד גוי – מותרים. ורק ישראל שהחליף ע"ז – דמיה נאסרים משום והיית חרם כמהו. וכאן מדובר על דמים שהעכו"ם מקצה לצורך עבודת כוכבים, ולכך הם נאסרים. (מה שמועיל הקצאה, הגם שאין ענין 'הקדש' לע"ז (כדלהלן מד:). – ע' בשו"ת אבני נזר או"ח יח, לג).

‘לא חשו להם חכמים משום בישולי עכו"ם’ – ששפתו הקדרות ואחר כך הדליק הגוי את האש (תורי"ד. וע' בר"ן פרוש אחר. וע"ע: פרי חדש יו"ד קיג; חזו"א יו"ד סח, ח).

‘תנו רבנן, עיר שיש בה עבודת כוכבים אסור ליכנס לתוכה... כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום – אסור’ – הראשונים הביאו מהירושלמי שלבן העיר מותר להכנס לתוכה, וכן לשיירה – מותר. רק לאורח שאינו מבני העיר – אסור.

ויש מי שכתב שאם דרים באותה עיר גם יהודים – מותר ללכת לשם ואין חשש שיחשדוהו שבא לעבוד. ואולם בירושלמי אין משמע כן.

ורבנו יונה ז"ל כתב שלא אסור לילך אלא ביריד של עבודת כוכבים, לפי שהעובדים לה מתקבצים ובאים מכמה מקומות, ולפיכך אסור שלא יהא נראה כאחד מהם, הולך לסחורה לכבוד עכו"ם, אבל עיר שעושים בה יום איד ואין הולכים לשם משאר מקומות – לא מצינו שאסרו לילך לשם (מובא ברא"ש).

‘ולא מתוכה לעיר אחרת’ – נראה שרצה לומר: אפילו להכנס לתוכה כדי ללכת דרכה לעיר אחרת, ללא התעכבות בתוכה – גם כן אסור (רש"ש).

‘ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים...’ – מכאן דנו הפוסקים לאסור השתחויה או הסרת כובע בפני כומר או שר נוצרי שיש עמו צורת שתי וערב, הגם שכל כוונתו בהשתחויה זו מפני הכבוד ולא לשום עכו"ם שעמו (כן כתב באור זרוע, מובא בתרומת הדשן קצו).

ויש שדחו הראיה מפני שבאופן זה הדבר גלוי וידוע שמשתחוה משום שהוא שר ושליט, ואינו דומה למקרה חריג שישב לו קוץ או נתפזרו מעות. [כן צידד בתרומת הדשן שם לחלק. ואולם מסקנתו היא ‘טוב ליוהר ולמנוע בכל היכולת מלהשתחות נגדו בבי האי גוונא. דהשתחויה היא העבודה שחייב עליה כרת ומיתות ב"ד לכל ע"ז שבעולם אפילו אינה עבודתה בכך. וכן זכורני בימי חורפי שהכומר מפראוסין שהיה בווינא ממונה על כל הנכסים שהיו שם בפראוסין, וכל אותן הכומרים, שתי וערב קבוע להם בסרבולים – כשהיו היהודים באים אצלו בשביל עסקיהם, ידע שלא יכבדוהו בעבור התועבה שכנגדו בפניו, היה רגיל לכפול הסרבול ולכסותה כדי שיוכלו לכבדו’].

‘וצריכא, דאי תנא קוץ... אבל מעיין דאיכא סכנה, דאי לא שתי מיית, אימא לא, צריכא’ – ואם

תאמר, 'יאמר מעיין וכל שכן השאר. יש לומר רק משום הייתור משמע לנו שמדובר במקום סכנה (ריטב"א. וע' באריכות במהרש"א, וראה בספר אבני זכרון (לקוטים עמ' רנה, מהדו' ירושלם תשנ"ב) באור מאת הרה"ק מלובלין ז"ל על 'המהרש"א דפרצופות').

– הר"ן צדד שמה שאמרו כאן 'סכנה' – לא סכנת נפש ממש, אלא שאפשר שאם לא ישתה עתה, שמה לא ימצא לשתות עד שימות. אבל כשיש סכנת חיים – מותר ואין אומרים בזה 'הרג ואל יעבור', כיון שהאיסור שאסרו – משום מראית העין הוא. (וע' בספר אור שמח עכו"ם ג,ח שהאריך בענין. וע"ע אמת ליעקב. וע' כיו"ב במובא להלן יז מחלוקת הפוסקים האם מותר במקום סכנה להיכנס לבית עכו"ם אם לאו, הגם שאיסורו משום חשד). ואולי אפשר לפרש באופן זה: כיון שיש סברת סכנה, שפעמים שאם לא ישתה ימות – סלקא דעתין שאין כאן חשש מראית העין וחשד, כיון שהרואהו שותה סבור שעשה כן מפני הכרח שמירת הנפש, והו"א שלכך מותר בכל אופן, קמ"ל שאסור, ולעולם יש לומר שאין אסור אלא כשאין חשש סכנה ממש.

(ע"ב) 'לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות... ומעשה באחד שבלע נימא...' – התוס' כתבו שהסכנה בבליעתה, שמוצצת ליחה שבמעיו ומתגדלת שם. וזו לשון הג"ר גדליה לפשיץ (אביו של רבי ישראל לפשיץ בעל פירוש תפארת ישראל על המשניות) בהגהותיו:

'וכמו כן אירע בזמן הזה בתלמיד אחד דבתוך למודו באמצע לילה תמיד נצטער ונתעלף, ולא ביום, ואמרו רופאים ששתה עלוקה במים בלא בדיקה, וביום שבעה מאכילתו, ובלילה דכבר נתעכל אכילתו – נושך ושותת בלבו וכדומה. והשקהו רופא סם ידוע עד שהקיא חתיכות חתיכות וחיה. סוד ה' ליראיו. המקום יצילנו. לכן יהדק שיניו בשתיתו בלילה, ואי משום סכנת שברירי ח"ו, יאמר כהכא...'

'לא שנו אלא מעוטרות בוודד והדס דקא מיתהני מריחא...' – ואם תאמר הלא אינו מתכוין לכך [וקיימא לן ברפ"ב דפסחים שאפילו אפשר לו לילך בדרך אחרת, אם אינו מתכוין מותר]. ויש לומר שמה אגב שהוא מתעכב שם לישא וליתן הרי לא ישים לב ויתכוין ליהנות, הלכך אסור (עפ"י רמב"ן). מבורר מדברי הרמב"ן שהעובר במקום שיש בו ריח טוב של ע"ז, אם אינו רוצה להריח אלא נהנה על כרחו – מותר. וכן משמע בברכות (נג). 'היה מהלך בשוק של ע"ז, נתרצה להריח – הרי זה חוטא'. והוא הדין לשומע בהילוכו שיר של ע"ז, או רואה מראה יפה – כל שאינו מתכוין מותר (עפ"י חפץ חיים הל' לשה"ר ו,ה בהגהה. ותמה על מה שכתב בספר חכמת אדם (פד, טז) שצריך לאטום אזניו ונחיריו ולעצום עיניו).

*

ובדבר לעשות איזה שמחה בימי איד של הנכרים, אם הוא מצד אמונתם – אם בכוונה מחמת שהוא יום איד – אסור מדינא, ואם בלא כוונה – יש לאסור מצד מראית העין. וסעודת מצוה כמילה ופדיון הבן – יש לעשות אפילו בימי איד שלהן, דאין לאסור בשביל מראית עין סעודה המחוייבת, אבל סעודת בר מצוה – טוב לדחות על יום אחר, ואף נישואין, יש לקבוע לכתחילה על יום אחר.

ויום ראשון משנה שלהם, וכן טענקס-גיוונג (= יום מכונה באמריקה 'חג ההודיה') אין לאסור מדינא, אבל בעלי נפש יש להם להחמיר' (מתוך אגרות משה אה"ע ח"ב יג).